

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران

◇ (در دیدگاه نخبگان دانشگاهی و حوزوی داخلی)

یدالله حبیبی¹

یاور عبیوضی²

ابراهیم معظمی گودرزی³

چکیده

هدف: با توجه به اهمیت فرهنگ، پویایی جوامع در گرو شناخت و حل به موقع مسائل فرهنگی است. بررسی علمی وضعیت فضای فرهنگی و نمادین جامعه، علاوه بر کمک به پالایش ساختار فرهنگ، سیاستهای توسعه‌ای را نیز تسهیل می‌کند. هدف محققان در پژوهش حاضر، شناسایی مهم‌ترین مسائل فرهنگی کشور بود که مفهوم‌شناسی «مسئله فرهنگی»، از پیش شرط‌های چنین مطالعه‌ای تلقی می‌شود. **روش:** مطالعه حاضر از نوع اکتشافی بوده و از تکنیک تحلیل محتوا برای حصول به اهداف پژوهش استفاده کرده است. جامعه آماری با در نظر گرفتن معیارهای درون‌گنجی و صلاحیتهای نخبگی، شامل 211 مطلب است که به صورت تمام‌شمار بررسی شده‌اند. **یافته‌ها:** از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش می‌توان به استخراج 111 مسئله فرهنگی اشاره داشت. نفوذ فرهنگی، مدیریت ناکارآمد فرهنگ، رواج فرهنگ برهنگی، تزلزل نهاد خانواده و دروغ‌گویی، مهم‌ترین مسائل فرهنگی کشور در زمان حاضر می‌باشند؛ این در حالی است که مهم‌ترین نشانه‌های منفی از منظر مطالب بررسی‌شده، منبع داخلی داشته و فقط 26,7 درصد نشانه‌های منفی شامل شخصیت‌های حقیقی و حقوقی خارجی بوده‌اند. **نتیجه‌گیری:** پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاری‌های فرهنگی در راستای اولویت‌ها تهیه و تنظیم شود.

واژگان کلیدی: فرهنگ، توسعه، مسئله فرهنگی، تحلیل محتوا، نخبه.

◇ دریافت مقاله: 95/11/16؛ تصویب نهایی: 96/07/10.

1. دکتری فقه و اصول و استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال (نویسنده مسئول) / نشانی: تهران؛ خیابان نلسون ماندلا، خیابان قبادیان غربی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال / نمابر: 22344252

Email: hoj.habibi@yahoo.com

2. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات و پژوهشگر موسسه مطالعاتی صراط مبین.

3. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات.

الف) مقدمه

مسائل فرهنگی همواره در صدر دغدغه‌های ملی کشور ما بوده است. منابع هویت‌بخش کنشگران هر جامعه‌ای به طور وثیقی به ارزشها و ساختار فرهنگی آن جامعه گره خورده است؛ به طوری که حاکمیت وضع مطلوب بر ساختار فرهنگ، الگوهای مورد انتظار ذهنی و عینی را نزد سایر اجزای نظام اجتماعی به همراه دارد. فرهنگ هر جامعه‌ای به فراخور شرایط زمان و مکان، کم و بیش با مسائل و چالشهایی مواجهه می‌شود. در شرایط فعلی، حاکمیت راهبرد تسخیر اذهان (و قلبها) و فضای جنگ تمدنی به همراه تغییر و تحولات جهانی شدن، مجازی شدن تعاملات و نفوذ فناوری‌های ارتباطی، منجر به بروز چالشهای جدیدی در عرصه فرهنگ شده و تغییرات فرهنگی بسیاری در پی داشته است. فرهنگ نظام سلطه به واسطه قدرتهای اقتصادی و سیاسی و نظامی، در کنار پایگاههای اطلاعاتی، علمی و رسانه‌ای، به صورت مستمر استعمار فرهنگی و هژمونی خود را گسترش داده، فرهنگهای مستقل و مقاوم را به چالش کشیده و مسائل فرهنگی را موجب شده‌اند. پدیداری شکاف بین حقیقت و واقعیت ساختار فرهنگ نظام اجتماعی، مسئله‌شناسی فرهنگی را موضوعیت می‌بخشد. مسئله‌شناسی فرهنگی به دلایل ذیل، از سوی گفتمانهای مختلف اجتماعی مورد تأکید قرار می‌گیرند:

- اهمیت بیش از پیش فرهنگ به عنوان محور توسعه و پیشرفت جوامع.
- فرهنگ به عنوان سرمایه ملی حاصل مجاهدتها و جان‌فشانی‌های انبیا(ع) و اولیای الهی و پاکبختگان بوده و نیازمند محافظت است.
- در دنیای ارتباطات و جهانی شدن، بی‌توجهی به فرهنگ منجر به خمودگی و فرسایش فرهنگی و در نهایت، استحاله یا حذف از صحنه رقابت فرهنگی خواهد شد.
- هژمونی فرهنگی غرب از طریق تخصیص و تزریق منابع (توجه، امکانات و بودجه) به رسانه‌ها، پایگاههای مطالعاتی و مراکز دانشگاهی با هدف غلبه بر فرهنگهای مقاوم.
- محور بودن مقوله فرهنگ در نزد مسئولان، کارشناسان و نخبگان؛ که نیازمند ریشه‌یابی و حل مسائل فرهنگی و در گرو شناسایی دقیق مفهوم «مسئله فرهنگی» و ابعاد آن است.
- مسئله فرهنگی باید خاستگاه و مشروعیت اجتماعی داشته باشد. کومار (2002) در کتاب «ساختار اجتماع و مسائل اجتماعی»، راههای ذیل را برای مسئله‌شناسی پیشنهاد می‌کند:
- مطالعه عقاید، نگرشها و ایده‌های اعضای جامعه نسبت به موضوعات اجتماعی؛ در این روش، ملاک تعریف مسئله، توافق عمومی است.
- رصد وضعیتهای نامطلوب و ناخوشایند از منظر تصمیم‌گیرندگان جامعه.

527 ♦ مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران

- بررسی میزان پیامدها و تأثیرات منفی بر موجودیت فردی و اجتماعی از طریق تحلیل جامعه‌شناختی ساختار و سازمان جامعه. (نقل از: نیروزی، 1387)

پیمایشهای ملی، تحلیل محتوای رسانه‌های پرمخاطب و تحلیل محتوای بیانات نخبگان (رسمی و غیر رسمی) از فراگیرترین روشها برای تحلیل وضعیتهای فرهنگی تلقی می‌شوند. طرح چستی و چگونگی مسئله‌شناسی فرهنگی واجد ضرورتی عملی است. (فاضلی، 1394: 5)

برای اینکه بتوان در دنیای کنونی بر اساس یک برنامه‌ریزی نسبتاً دقیق و هماهنگ، جامعه را در حد توان به سوی ارزشهای هدفگذاری شده سوق داد، بایستی نقاط قوت و ضعف ساختار فرهنگ را شناخته، با مسئله‌شناسی فرهنگی مشخص کرد که شرایط موجود تا چه حد با وضعیت آرمانی فاصله دارد. بدین ترتیب، خلأ طرح مدوتی که به شناسایی و اولویت‌بندی مسائل فرهنگی جامعه بپردازد، محقق را بر این داشت تا تحقیقی راهبردی با ویژگی‌های مذکور به منظور برآورد و ارزیابی مسائل و شرایط فرهنگی موجود انجام دهد.

ب) چارچوب نظری تحقیق

سی‌رایت میلز عقیده دارد چیزی که ارزشهای اجتماعی مردم را تهدید و وضعیت آزاردهنده‌ای را به صورت فراگیر حادث می‌کند، یک مسئله تلقی می‌شود (لوزیک، 1394). رابرت مرتن، شکاف بین معیارها¹ و واقعیت² را مسئله می‌داند. به عبارتی؛ زمانی که بین آنچه «باید باشد» و «آنچه هست» شکاف ایجاد شود، مسئله به وجود می‌آید. رابینگتن و وینبرگ در تعریف مسئله می‌گویند: وضعیت اظهار شده که با ارزشهای تعداد قابل توجهی از مردم ناسازگار باشد و نیز این مردم معتقد باشند که برای تغییر این وضعیت می‌بایست اقدامی صورت گیرد (رابینگتن و واینبرگ، 1383). اگر یک وضعیتی در جامعه حقیقت داشته باشد، یک امر عینی³ و یک موضوع⁴ است. موضوع وقتی مسئله⁵ می‌شود که یک رابطه علت و معلولی یا نوعی همبستگی بین ارکان آن برقرار شود.⁶ فرهنگ نیز نظام‌واره‌ای است از باورها و مفروضات اساسی، ارزشها، آداب و الگوهای رفتاری ریشه‌دار و دیرپا و نمادها و مصنوعات که ادراکات، رفتار و مناسبات جامعه را جهت و شکل می‌دهد و هویت آن را می‌سازد. (شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1388: 9)

1. Standards

2. Actuality

3. Fact

4. Theme

5. Problem

6. برای مثال، «آمار تصادفات در ایران بالاست» یک موضوع است، ولی «آمار تصادفات در ایران به دلیل رعایت نکردن قوانین رانندگی و وضعیت جاده‌ها بالاست»، یک مسئله است.

در ادبیات مدرن نیز می‌توان موضوع مسئله‌شناسی را با تحلیل قدرت فوکو تبیین کرد؛ اساساً مفهوم مسئله‌مندی (= مسئله‌شناسی)، مفهومی فوکویی است. ما مسئله را از طریق یک درگیری همه‌جانبه با واقعیت‌های زندگی که درون آن واقعیت‌ها قرار گرفته‌ایم به دست می‌آوریم و در مواجهه با کنشها، منشها و پیششهای اجتماعی، به تعبیر فوکو دست به آشنایی‌زدایی¹ می‌زنیم. زندگی در بادی امر، برای ما بدیهی است؛ ولی از زمانی که نسبت به امور خود آگاه می‌شویم، امور بالقوه برای ما تبدیل به مسئله می‌شوند. فوکو توضیح می‌دهد که چگونه وقتی از امری آشنائزدایی می‌شود، آن امر به پروبلماتیک² تبدیل می‌شود. وجه دوم فرایند مسئله‌مندی از نظر فوکو، عبارت است از تبدیل شدن مسائل به ابژه شناخت،... قصد داریم به مسئله مان صورت مسئله بدهیم (فاضلی، 1394: 17). بر مبنای مفهوم فرایندی مسئله از نظر فوکو، امر فرهنگی، امری مکان‌مند، زمان‌مند و سیال است (همان: 9). از سوی دیگر، مسئله در فرایند پژوهش، ترم تئوریک است که به کمک آن می‌خواهیم نوعی تحلیل ارائه دهیم و امکان‌فهمی عمیق‌تری از هستی‌های در هم پیچیده سیال تودرتوی مبهم را فراهم آوریم. مسئله، مفهومی است که در فضای بین‌الذاتانی مشخص و در گفتمان و چارچوب نظری معینی شکل گرفته است. (همان)

به لحاظ فلسفی برای مسئله فرهنگی می‌توان متناسب با انگارشهای مختلف اجتماعی، حالت‌های مختلفی متصور شد. بر این مبنای بهره‌گیری از انگارشها، دلالت‌های نظری و مفهومی و در نهایت، مصادیق انضمامی متمایزی را برای مسئله فرهنگی به وجود می‌آورد. به عبارتی؛ معناشناسی مسئله فرهنگی به شدت ملهم از مفروضاتی است که هر یک از رویکردهای نظری بر مبنای آن طرح شده‌اند. ریتزر سه انگاره واقعیت‌های اجتماعی، تعریف اجتماعی و رفتار اجتماعی را برای علوم اجتماعی مطرح می‌کند (ریتزر، 1394: 632). هر یک از این سه انگاره، بر مبنای چهار شاخص سرمشق، تصویر موضوع مورد بررسی، روشها و نظریه‌ها، مختصات ویژه‌ای برای خود ترسیم می‌کنند. انگاره‌ها با وجود اینکه دچار حذب از تشنّت فکری و نظری درونی‌اند، ولی تصویری که از فرهنگ و مسئله فرهنگی ارائه می‌دهند، تفاوت ماهوی با یکدیگر دارند.

1. Defamiliarization
2. Problematic

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران ♦ 529

جدول 1:

مکتب	مفروضات پایه	قلمرو و مفروضات فرهنگی	مسئله فرهنگی
اتکاره	جامعه به مثابه ارگانسیم، متشکل از اجزایی است که با همدیگر و در راستای اهداف مشخص شده با هم تعامل دارند. اجزای نظام به واسطه تقسیم کار، پیچیده و تخصصی می‌شوند. هر کدام از اجزا در جهت رفع نیازی ساخته شده، تداوم می‌یابند (پیامد سودمندی دارند). میل به انسجام و ثبات دارند. ساختارهای اجتماعی جهت و محدوده کنشی عاملان را مشخص می‌سازند. اجزای نظام و کل نظام در حالت توازن در نظر گرفته می‌شوند و تغییرات به صورت تدریجی رخ می‌دهند. عاملان در جهت نیازهای نظام اجتماعی اینای نقش دارند.	قلمرو فرهنگ: (الف) نهادهای شناختی که با اندیشه‌ها و باورهای مربوط به جهان خارج در ارتباط است. (ب) نهادهای بیانی مثل هنر و موسیقی که در ارتباطات عاطفی به کار می‌روند. (ج) معیارها و هنجارهای اخلاقی. (همیلتون، 1379: 52) کارکرد: تولید و انتقال اطلاعات به دیگر خرده‌نظامها، مشخص ساختن الگوها و حفظ آنها. اجزای نظام فرهنگی (اهداف، سیاستها، نهادها، برنامه‌ها و...) هماهنگ و مرتبط با الگوها باشند.	شاخصهای مسئله (وضعیت اظهار شده منفی از جانب اکثریت، مطالبه عمومی برای رفع آن، وجود رابطه علی، زمینه‌های ساختاری مسئله) در قلمرو فرهنگ را مسئله فرهنگی می‌گویند. مسئله فرهنگی در رابطه با بقا و تعادل نظام، کژکارکرد یا بی‌کارکرد است. مسئله فرهنگی از ناکارآمدی اجزای قلمرو فرهنگ برمی‌خیزد. ناهماهنگی بین اجزای قلمرو فرهنگ با یکدیگر و با الگوها، منجر به پیدایی مسئله فرهنگی می‌شود.
واقفیت اجتماعی	ماهیت استثمارگرایانه و تک‌ساحتی بودن نظام سرمایه‌داری نگاه دیالکتیکی و تز، آنتی تز و سنتز به تطور تاریخ تضاد (طبقاتی) موتور محرکه جوامع است. موعودگرایی و حصول به جامعه آرمانی (جامعه بی طبقه یا جامعه‌ای با عقلانیت ارتباطی). دنیای نوین، دنیای ناعادلانه و نابرابر است. شیوه تولید نظام ایده را ساماندهی می‌کند.	نگاه فرعی و ابزاری به فرهنگ فرهنگ در معنای ایدئولوژی فرهنگ در حکم یاری‌گری به اهداف اقتصادی و استثمارگرایانه نظام سرمایه‌داری (نگاه افیونگری). کارکرد: نیازسازی کاذب، دستکاری در روح و روان انسانها و شکل دادن طبیعت ثانوی. قلمرو فرهنگ: صنعت فرهنگ و صنعت دانش (تولیدکنندگان منابع معنایی و اطلاعاتی برای افراد از قبیل مراکز تبلیغی، رسانه‌ها، مراکز آموزشی و تحقیقاتی)	تمامی اجزای قلمرو فرهنگ که در راستای بازتولید، تحکیم و تقویت فرهنگ مسلط عمل می‌کنند، مسئله فرهنگی قلمداد می‌شوند.
تضاد	انسانها نمادها و معانی را طی کنش متقابل اجتماعی فرامی‌گیرند. کنش متقابل، مستلزم فراگرد ذهنی و تفهم است. سازمان اجتماعی، حاصل تفسیر و ارزیابی و تعاریف کنشگران است. افراد ضمن بهره‌گیری از زبان و نمادها، آنها را جرح و تعدیل و اصلاح می‌کنند.	قلمرو فرهنگ: دانش روزمره، زبان و نمادهای محاط بر فرد (که امکان ارتباط و امکان تفکر و رمزگشایی نمادها را به فرد می‌دهد). فرهنگ، برابند کنش و پاسخهای نمادین افراد در رابطه با زندگی اجتماعی است.	مسئله فرهنگی: از فرهنگ‌پذیری ناقص و از مشارکت افراد در گروهها و خرده فرهنگهای ناهنجار توأم با فرایند برجسبزی متولد می‌شود. بکر، 1963: 6 مسئله فرهنگی: تفاسیر و حساسیتهای منفی افراد جامعه نسبت به امری.
تفهیمی‌ها و کنش نمادین متقابل	به بازشناسی قواعد، شیوه‌های ایجاد و تصور نظم در زندگی روزمره تأکید دارند. جهان خارج از طریق آگاهی ما نسبت به آن معنادار می‌شود. خصلتهای واحد متجانس فرهنگی که اعضای گروه را به هم نزدیک می‌سازند مورد توجه است. به توانایی انسانها در بساخت معرفت و نمونه‌سازی‌ها تأکید دارند.	به تأثیر الزام‌آور زبان ایستارها و نمونه‌ها روی آگاهی تأکید دارند. کیفیت و گونه‌گونی فرهنگ می‌تواند به تعداد افراد جامعه باشد. قلمرو فرهنگ: زبان و مجموعه‌ای از نظام معرفتی شامل: نمونه‌ها، آگاهی‌ها، کلیشه‌ها، مهارتها، دستورالعملها، قواعد و ایستارها.	مسئله فرهنگی: مبتلا شدن فرد به رویکرد طبیعی و از طرفی ناآشنایی با نمونه‌ها و نظام معرفتی مرتبط با موقعیتها به واسطه ناکارآمدی نهادهای جامعه‌پذیر.
تعریف اجتماعی			

<p>مسئله فرهنگی: توجهات فلسفی و غیر واقعی از زندگی عینی انسانها و مبادلات اجتماعی.</p>	<p>نهاد فرهنگ به واسطه تکرار الگوهای رفتاری مشخص برای کسب اهداف و برطرف کردن نیازها به وجود آمده‌اند.</p> <p>فرهنگ: به قواعدی که افراد در درون گروه برای مبادله آن را رعایت کند. فرهنگ متکی به الگوی رفتاری افراد در مبادله است.</p> <p>قواعد و توجهات مبتنی بر طبع انسانها، فرهنگ است.</p>	<p>تأکید بر رفتارها و جوانب واکنشی افراد در برابر محرکها.</p> <p>فردمحوری، منفعت‌محوری و اقتصادمحوری در تبیین مبادله؛ اساس شکل‌گیری نظام اجتماعی است.</p>	<p>رفتارگرایی و مبادله‌گرایی</p>	<p>رفتار اجتماعی</p>
--	---	---	----------------------------------	----------------------

مسئله فرهنگی را به دو صورت سلبی و ایجابی می‌توان تعریف کرد: در تعریف سلبی، مسئله فرهنگی زمانی رخ می‌دهد که یک نقص یا کمبود توسط خبرگان فرهنگی یا تعداد قابل توجهی از آحاد جامعه ادراک می‌شود، که مسئله هم قابل مشاهده است و هم قابل اندازه‌گیری. تعریف ایجابی مسئله فرهنگی این است که عدم درک فرصتها منجر به پدید آمدن یک مسئله فرهنگی می‌شود. ممکن است فرصتهای متعددی باشند که عدم بهره‌مندی از آنها در زمان و موقعیت خودش، فرصت را به یک مسئله فرهنگی یا تهدید فرهنگی تبدیل کند.

مطالعه حاضر با رویکرد ساختی - کارکردی، مسئله فرهنگی را نوع خاصی از مسئله عنوان می‌کند که مرتبط با خرده‌نظام فرهنگی باشد. به عبارتی؛ مسئله‌ای است در قلمرو فرهنگ. از این نقطه نظر، مسئله فرهنگی به وضعیت اظهار شده منفی از جانب اکثریت جامعه در رابطه با موضوع فرهنگی اشاره داشته و مطالبه عمومی برای حل آن را در پی دارد. وضعیت مذکور حساسیتهایی را نزد جامعه در رابطه با کارکردهای خرده‌نظام فرهنگی تولید کرده است.

طبق آرای پارسونز، قلمرو فرهنگ شامل نهادهای شناختی و بیانی و معیارها و هنجارهای اخلاقی است (همینتون، 1379: 52). از این نظر، نظام دینی، نظام هنری، نظام رسانه، تعلیم و تربیت و علم و نوآوری و به طور کلی تمامی نهادها و خرده‌نظامهای تولید و انتقال معنا و اطلاعات، به عنوان زیرنظامهای فرهنگ تلقی می‌شوند. با در نظر گرفتن ملاحظات مذکور، مسئله فرهنگی بایستی مختصات ذیل را داشته باشد:

- امر منفی فراگیری باشد؛
- مربوط به قلمرو فرهنگ باشد؛
- پدیده‌ای درک شده و عینی باشد (لزوماً به پدیده‌های ذهنی صرف نمی‌توان مسئله فرهنگی گفت)؛
- باید توسط تعداد قابل توجهی از افراد درک یا اظهار شود؛
- افرادی که پدیده‌ای را به عنوان یک مسئله طرح می‌کنند، اعتقاد به حل کردن آن داشته باشند (باور کنند که این یک مسئله است و حتماً بایستی حل شود)؛
- ویژگی دیگر مسئله فرهنگی، پیامدهای منفی به جامانده از مسئله است (باید توجه کرد که اگر مسئله حل نشود، ممکن است به معضل و بحران تبدیل شود).

ج) پیشینه پژوهش

تاکنون به جز چند نمونه، در هیچ تحقیقی مستقلاً به شناسایی، ارزیابی و اولویت‌بندی مسائل فرهنگی پرداخته نشده است. سایر مطالعات را در نگاه کلی می‌توان به سه حوزه ذیل تفکیک کرد:

- مطالعاتی که به چستی مهم‌ترین مسائل فرهنگی پرداخته‌اند.
- مطالعاتی که به چرایی مسائل و در حد ایده‌آل به ارائه راهکار بسنده کرده‌اند.
- مطالعاتی که هم به چستی و توصیف و هم به تبیین و سبب‌شناسی مسائل پرداخته‌اند.

پیشینه نظری و تجربی موضوع مورد مطالعه در دسته اول جای می‌گیرد.

شناسایی و اولویت‌بندی مسائل و آسیب‌های یک فرهنگ، ضروری است؛ از این رو، اکثر جوامع توسعه‌یافته با اتخاذ سیاست‌های پژوهشی مستمر و انجام مطالعات، به ارزیابی و برآورد وضعیت موجود اجتماعی - فرهنگی اقدام می‌کنند. برای مثال، موسسه گالوپ در یک بررسی (دوره 75-1935)، مهم‌ترین مشکلات اجتماعی آمریکا را جنگ و صلح، هزینه بالای زندگی و تورم، بیکاری، حقوق انسانی و نژادی، روابط کارگری، جرم، جنایت، سیاست خارجی، کمونیسم، فقدان مذهب و اخلاق، مخارج دولت، بمب اتمی، فقر و مشکلات کشاورزی ذکر کرده است. جستجو در پایگاه‌های اسنادی و اطلاعاتی نشان داد که در رابطه با شناسایی مسائل اجتماعی - فرهنگی، مطالعات انگشت‌شماری در داخل کشور انجام شده است که از جمله آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

جدول 2: مطالعات مرتبط با موضوع بررسی

عنوان مقاله	مؤلف / مؤلفان	روش انجام تحقیق	یافته‌ها
اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل اجتماعی در ایران	محمّدی، 1386	از طریق جلسات متعدد بارش افکار، فهرستی بالغ بر 60 عنوان آسیب تهیه شد و سپس 28 آسیب در اولویت قرار گرفت. پرسشنامه‌هایی تهیه و برای بیش از 1000 نفر از صاحب‌نظران، مسئولان، مدیران و دست‌اندرکاران بخش آسیب‌ها ارسال شد و نظرات آنها در مورد 28 آسیب ذکر شده، اولویت‌بندی شد.	مهم‌ترین اولویت مسائل اجتماعی ایران؛ بیکاری، اعتیاد، فقر، رباخواری، رشوه‌خواری، تکلیف‌گری، خانواده نابسامان، طلاق، فرار مغزها، دختران فراری و مشکلاتی از قبیل فحشا، فرار مغزها، مهاجرت، مشکلات جوانان، همسرآزاری و خودکشی.
مشکلات اجتماعی در اولویت ایران	رفیعی، مدنی، قهفرخی و وامقی، 1387	نظرات 41 نفر از مدیران، کارشناسان و صاحب‌نظران (18 نفر در سازمانهای دولتی، 6 نفر در سازمانهای غیر دولتی مرتبط و 17 نفر اعضای هیئت علمی دانشگاه) با استفاده از روش دلفی و در چهار مرحله جمع‌آوری شده که به 15 مشکل در اولویت رسید.	اعتیاد، بیکاری، خشونت، بی‌اعتمادی اجتماعی، فقر اقتصادی، فساد، تبعیض اجتماعی، بی‌عدالتی در برخورداری از قدرت، نزول ارزشها، افزایش جرایم، سیاستهای اقتصادی، معضل ترافیک، مسائل آموزش و پرورش، عدم رعایت حقوق شهروندی، نابرابری در اجرای قانون.
فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه مسائل اجتماعی ایران	معدفر و پروین، 1388	فرا تحلیل (تحلیل تحلیلیها) 30 مقاله مرتبط با حوزه مسائل اجتماعی در دو مجله معتبر علوم اجتماعی (نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران و رفاه اجتماعی) طی دهه گذشته تا سال 1387	مهم‌ترین مسائل جامعه ایرانی: اشتغال، بیکاری، مسائل نظام آموزش عالی، مسائل جوانان، فقر، اعتیاد، مصرف مشروبات الکلی، تزلزل سرمایه اجتماعی، قانون‌گریزی.
شناسایی و اولویت‌بندی آسیب‌های اجتماعی شایع در نقاط روستایی	امیراحمدی، 1384	جمع‌آوری و شناسایی آسیب‌های اجتماعی از طریق پیمایش دختران، ترک تحصیل، اعتیاد به مواد مخدر، بالا رفتن سن ازدواج پسران، مهاجرت دائمی، استعمال دخانیات در نوجوانان و جوانان، طلاق، کودکان	فقر اقتصادی، بیکاری، بالا رفتن سن ازدواج دختران، ترک تحصیل، اعتیاد به مواد مخدر، بالا رفتن سن ازدواج پسران، مهاجرت دائمی، استعمال دخانیات در نوجوانان و جوانان، طلاق، کودکان

فاقد سرپرست و مهاجرت فصلی			
این پیمایش، نگرشها و ارزشهای مردم ساکن در مرکز 28 استان کشور را در خصوص مشکلات جامعه به لحاظ اهمیت و جدی بودن، با استفاده از ابزار پرسشنامه سنجش کرده است.	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، 1380	پیمایش ملی ارزشها و نگرشهای ایرانیان	
موج دوم پیمایش، نگرشها و ارزشهای مردم ساکن در مرکز 28 استان کشور را در خصوص مشکلات جامعه به لحاظ اهمیت و جدی بودن، با استفاده از ابزار پرسشنامه سنجش کرده است.	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، 1382	پیمایش ملی ارزشها و نگرشهای ایرانیان	
فرا تحلیل چهل پروژه و پایان نامه تحصیلی با معیارهای درون گنجی موضوعی و روش شناختی در حوزه آسیبها و مسائل اجتماعی ایران.	صدیق سروستانی، 1379	فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب شناسی اجتماعی در ایران	
نظرسنجی از یکپنجاه نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاهها، قضات، فرهنگیان، کارشناسان، روحانیان، مدیران و معاونان دستگاهها.	مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، 1388	مهم ترین مشکلات اجتماعی ایران	
این بررسی در یک دوره دوساله، سخنرانی های رهبری و رئیس جمهور را با ارزیابی این موضوع که به چه مشکلات اجتماعی ای اشاره می کنند، تحلیل محتوا کرده است. سپس از نمونه ای از جمعیت شهر تهران نظرسنجی شده که در حال حاضر کدام یک از مشکلات اجتماعی در اولویت قرار دارند.	حاجی، 1376	بررسی تطبیقی دیدگاه رهبر و رئیس جمهور پیرامون مسائل اجتماعی ایران و مقایسه با نظرات مردم (1373 تا 1375)	

د) روش شناسی

پژوهش حاضر با رویکرد نیازسنجی تشخیصی (آسیب شناسانه)، از نوع مطالعات اکتشافی¹ تلقی می شود. این گونه پژوهشها زمینه لازم را برای مطالعات بعدی مهیا می سازند. در مواردی که هدف مطالعه، کسب آگاهی های منظم و صحیح راجع به پدیده ای است که تا کنون ناشناخته باقی مانده یا تازه حادث شده است، یا اطلاعات موجود کافی نیست، مطالعه بعد اکتشافی پیدا می کند. این نوع مطالعه در مواردی پیش نیاز مطالعات توصیفی یا تبیینی محسوب می شود؛ ولی گاهی همین سطح از مطالعه، مورد نیاز است. بسیاری از مطالعات کاربردی، نیازمند انجام مطالعات اکتشافی اند. (طالب، 1380: 19)

پژوهشگران گاهی به جای مراجعه مستقیم به میدان، به اسناد مرتبط (با آن میدان) مراجعه می کنند. تکنیک تحلیل محتوا² یکی از فراگیرترین تکنیکها برای چنین فرایندی است. تحلیل محتوا، بررسی نظام مند متون برای دستیابی به نگرشها، طرز تلقی ها و جهت گیری هاست. در تحقیق حاضر نیز با توجه به میسر نبودن

1. Exploitive Studies
2. Content Analysis

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران ♦ 533

دسترسی به تمامی نخبگان دانشگاهی و حوزوی برای مصاحبه و جمع‌آوری اطلاعات و از طرفی عدم توجه منطقی آن؛ به تکنیک تحلیل محتوا برای استخراج مضمون سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و مکتوبات ایشان بسنده شد.

1. مراحل پژوهش

یک) تعیین شاخصهای مسئله فرهنگی.

دو) تعیین پایگاههای علمی و مطالعاتی (پایگاه اسناد علمی جمهوری اسلامی ایران، پرتال جامع علوم انسانی، پایگاه مجلات تخصصی نور، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، بانک اطلاعات نشریات کشور (مجلات ایرانی)، قسمت پایان‌نامه‌های دانشگاههای مهم شهر تهران).¹

سه) تعیین اصطلاحات و کلیدواژه‌های مورد نیاز برای جمع‌آوری منابع. با توجه به اینکه بعضاً نویسندگان برای اشاره به معنای واحد از اصطلاحات مختلف و نیمه‌مرتبط بدون در نظر گرفتن تمایزات معنایی‌شان استفاده می‌کنند، در این قسمت با مشورت صاحب‌نظران، کلیدواژه‌هایی از قبیل مسئله فرهنگی، آسیب فرهنگی، معضل فرهنگی، مشکل فرهنگی، بحران فرهنگی، چالش فرهنگی و مشتقات آن انتخاب و جستجو آغاز شد.

چهار) گزینش مطالب. برای پالایش مطالب، مطالب بر مبنای معیارهای درون‌گنجی پژوهش غربال شدند. مهم‌ترین معیارهای درون‌گنجی پژوهش عبارتند از: الف) مرتبط با یک دهه اخیر باشد (بعد از تاریخ 1384/6/23)، ب) صاحب متن شرایط و صلاحیت نخبگی را داشته باشد، ج) مقیم ایران باشد، د) متن حداقل سه مورد از شاخصهای مسئله فرهنگی را داشته باشد، ه) سطح ملی را در نظر بگیرد. با توجه به ملاحظات مذکور، بالغ بر 200 مطلب صلاحیت ورود به جامعه آماری را کسب کردند. برای اجتناب از سوگیری‌های ناشی از نمونه‌گیری، به صورت «تمام‌شماری» جامعه آماری مطالعه شد.

پنج) بعد از مطالعه اکتشافی و بر مبنای شاخصهای مسئله فرهنگی، «پرسشنامه معکوس»² تدوین و برای هر کدام از مطالب، فیشهای تلخیص تهیه شد.

شش) کدگذاری و دسته‌بندی مطالب، وارد کردن اطلاعات به محیط رایانه در قالب جداول و ارائه یافته‌ها، دیگر مراحل تحقیق بودند. در پژوهش حاضر، واحد تحلیل، «هر یک از مطالب مربوط به نخبگان» و واحد ثبت، «جمله‌ای است که مقولات از آن استخراج می‌شوند.

1. البته در جایی که به مطالب خارج از این پایگاهها ارجاع داده شده بود، با جستجو در پایگاههای نشریات و مجلات به آنها دست می‌یافتیم. بدین خاطر قالبهایی چون خیر و گزارش به جامعه آماری اضافه شدند.

2. Inverse Questionnaire

2. اعتبار و قابلیت اعتماد

منظور از اعتبار¹ یک تحقیق، میزان دقت شاخصها و معیارها در راه سنجش پدیده مد نظر است (ساروخانی، 1382: 287). اعتماد² نیز به معنای میزان همسانی نتایج سنجش مکرر است (بیکر، 1390: 142). میزان اعتماد یا پایایی، بر اساس فرمول ذیل محاسبه شده است:

$$C.R = \frac{m.k}{N1 + N2 + \dots}$$

بر این مبنای، علاوه بر محقق از یک کارشناس تحلیل محتوا درخواست شد بر اساس مقولات و کدهای تعریف شده، مطالب را کدگذاری کند. تعداد 210 مطلب کدگذاری شدند. کدگذاری 184 مورد (از 210 مطلب) بین محقق و شخص مذکور مشترک تشخیص داده شد. میزان پایایی بر اساس فرمول فوق 88 درصد است. بنابر این، پایایی مقولات و شاخصها در سطح بالا و قابل قبول است.

$$C.R = \frac{184 * 2}{210 + 210} = \%88$$

هـ) تعریف مفاهیم

1. نخبه³

مقصودی در کتاب «قومیتها و نقش آنان در تحولات سیاسی سلطنت محمدرضا پهلوی» (1382)، مفهوم نخبه را چنین تعریف می‌کند: «نخبه به فرد برجسته و کارآمدی اطلاق می‌شود که اثرگذاری وی در تولید و گسترش علم و هنر و فناوری و فرهنگ‌سازی و مدیریت کشور محسوس باشد و هوش، خلاقیت، کارآفرینی و بلوغ فکری وی در راستای تولید و گسترش دانش و نوآوری موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه علمی و اعتلای جامعه انسانی کشور شود».

در این پژوهش، نخبه به فردی اطلاق می‌شود که در حوزه‌ای، دارای صلاحیت و تخصصهایی بوده و در پرتو ایده‌ها، افکار، رفتار و موضع‌گیری‌هایش، صاحب مرجعیت و بر موضوعات عمومی اثرگذار شده است. در تحقیق حاضر نخبگان متشکل از دو گروه‌اند:

الف - دانشگاهیان: شامل اساتید و دانشجویان دکتری در رشته‌های مرتبط با فرهنگ (مطالعات

فرهنگی، جامعه‌شناسی، حقوق، مردم‌شناسی، فلسفه، علوم ارتباطات، الهیات، فقه و مطالعات زنان).

1 Validity

2 Reliability

3 Elite

535 ❖ مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران

ب - **حوزویان:** شامل مدرّسان، کارشناسان مذهبی، دانشجویان و دانش‌آموختگان سطح چهار حوزه.

2. جهت‌گیری به نشانه

منظور از نشانه‌گاه، افراد حقیقی یا حقوقی مورد خطاب در مطلب است. مراد از نشانه‌گاه در این پژوهش، کلیه شخصیت‌های حقیقی و حقوقی اعم از فرد، نهاد، گروه یا موضوع است. برای استفاده بهتر از این مفهوم مهم در تحقیق حاضر، نشانه‌گاه مطالب به دو بخش مثبت و منفی و نحوه معرفی آنها نیز (با کنار گذاشتن مقوله خنثی) به دو قسمت مستقیم و غیر مستقیم تقسیم شده است؛ بدین شکل که مجموع شخصیت‌ها و نهادهای مورد تمجید و تبلیغ واحدهای مورد بررسی در یک بخش و مقوله و مجموع اشخاص، نهادها و موضوعات مورد نگرش نیز در عنوان و بند دیگر تحلیل شده‌اند.

یک) نشانه‌گاه منفی (مسببان و نکوهش‌شدگان)؛ در جریان پژوهش مسئله‌محور، عوامل و شرایطی معمولاً به عنوان مقصر یا مؤثر واقع می‌شوند. این عوامل و شرایط می‌توانند در سطوح فردی، ملی، منطقه‌ای یا بین‌المللی باشند. نقد یا معرفی عامل یا مسبب می‌تواند با توجه به شرایط اجتماعی نویسنده به دو شیوه صریح و ضمنی صورت گیرد. گاهی نقد و معرفی مسبب به صورت مستقیم، بی‌پرده و آشکار اعلام می‌شود و گاهی محقق یا نقاد با عوض کردن شکل جملات و جایگزین کردن کلمات به جای هم، اقدام به نقد غیر مستقیم و تلویحی می‌کند. بنابر این، ضمن استخراج نشانه‌گاه‌های منفی، به نحوه معرفی این نشانه‌گاه‌ها در دو طبقه (صریح و ضمنی) خواهیم پرداخت.

دو) نشانه‌گاه مثبت (شرایط و عوامل مورد تمجید)؛ منظور عوامل و شرایطی‌اند که در منابع مورد بررسی به نوعی تعریف و تمجید شده‌اند و از آنها به عنوان چهره مثبت یاد شده است. گفتنی است که نشانه‌گاه مثبت می‌تواند شخص، نهاد، ملت، قشر، دولت و ... باشد.

3. مسئله فرهنگی

مسئله فرهنگی به وضعیت اظهارشده منفی از جانب اکثریت جامعه در رابطه با امری در قلمرو نهادهای شناختی، بیانی و معیارها و هنجارهای اخلاقی اشاره داشته و مطالبه عمومی برای حل آن را در پی دارد. وضعیت مذکور حساسیتهایی را نزد جامعه در رابطه با کارکردهای خرده‌نظام فرهنگی تولید کرده است. از این نظر، تمامی خرده‌نظام‌های دینی، هنری، رسانه، تعلیم و تربیت و علم و نوآوری در کنار ساحت‌های هنجاری و اخلاقی به عنوان قلمرو فرهنگ شناخته شده، مسئله مربوطه به عنوان مسئله فرهنگی یاد می‌شود.

4. محور مسئله فرهنگی

مسئله فرهنگی می‌تواند سطوح مختلفی از مسائل سیاسی، نهادی و راهبرد فرهنگی را شامل شود. مسائل فرهنگی در سه محور راهبرد فرهنگی، سیاستگذاری فرهنگی و نهادسازی فرهنگی با عنوان محور مسئله مشخص شده‌اند.

یک) راهبرد فرهنگی: راهبرد برنامه، موضع، الگوی رفتاری، سیاست یا تصمیمی است که سمت و سوی دیدگاه و جهت حرکت سازمان را نشان می‌دهد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1388). به عبارتی؛ راهبرد، وضعیتی است که بتوان پلی بین حال و آینده به وجود آورد، با بصیرت و نگاه درست وضعیت را به خوبی تحلیل و برنامه‌ای متناسب با آن موقعیت خاص تدوین کرد.

دو) سیاستگذاری فرهنگی: امور مربوط به تعیین خط مشی، تصمیم‌گیری و هماهنگی و هدایت امور فرهنگی، آموزشی و پژوهشی کشور در چارچوب سیاست‌های کلی نظام با هدف تصحیح و ارتقای فرهنگ و سازماندهی امور فرهنگی برای حفظ استقلال و تحکیم و تعمیق تدین و فرهنگ دین‌باوری و در جهت تحقق تمدن نوین اسلامی را می‌گویند. (شورای عالی انقلاب فرهنگی، 1376؛ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی مستند به شماره 1540-1376/10/15 روزنامه رسمی)

سه) نهادسازی یا ظرفیت‌سازی فرهنگی: عبارت است از توسعه دانشها، مهارتها و استعدادهای فردی و گروهی که منجر به توسعه و ارتقای مدیریت فرهنگ و حفظ صیانت فرهنگی کشور شده، در مقاطع مختلف و با توجه به نوع مخاطبان متفاوت می‌شود. این رویکرد از زوایای مختلف از جمله توسعه سرمایه‌های فرهنگی و سیاسی، توسعه نهادهای فرهنگی و توسعه مبانی اعتقادی، دینی و... قابل بررسی است (مظاهری، 1393: 32). در تحقیق حاضر، نهادسازی عبارت است از تعیین وظایف هر یک از سازمانها و دستگاههای اجرایی ذی‌نفع در رفع یا حل مسئله فرهنگی که شامل تعیین وظایف، انجام هماهنگی و اجرای فرایند رفع مسئله فرهنگی از سوی واحد اجرایی تعیین شده است.

و) یافته‌های پژوهش

1. مهم‌ترین مسائل فرهنگی کشور

برای سهولت در تحلیل نتایج تحقیق، مسائل فرهنگی در سه محور سیاست‌های فرهنگی (48 مسئله)، راهبردهای فرهنگی (36 مسئله) و نهادسازی فرهنگی (27 مسئله) طبقه‌بندی شدند. تحقیق نشان می‌دهد که نبود سند بالادستی فرهنگی و شاخصهای ارزیابی ملی بخش فرهنگ، از عمده مسائل بروز مسائل فرهنگی در سطح راهبردی. عدم تدوین سیاست‌های فرهنگی مورد اتفاق نهادهای فرهنگی باعث بروز تشنگی و تفرقه در تدوین و اتخاذ راهبردهای فرهنگی شده که در نهایت این محور نیز به بازتولید مسائل فرهنگی در سطح راهبردی انجامیده است. البته نباید فراموش کرد که حساسیت موضوعات فرهنگی از چشم‌انداز نوع نگرش، در مسئله‌شناسی فرهنگی بسیار حائز اهمیت است. برای مثال، موضوع دروغ‌گویی مردم و مسئولان به عنوان یک راهبرد غلط رایج در جامعه نیازمند اصلاح است؛ ولی خالی شدن و جوان‌گریزی مساجد به عنوان یک ضعف نهادسازی، نیازمند بازتعریف ویژگی‌ها و وظایف نوین مسجد در جذب جوانان است.

از مهم‌ترین مسائل ذکر شده در این عرصه از جانب هر دو گروه نخبه، می‌توان به تهاجم فرهنگی، ضعف مدیریت فرهنگ و عدم مدیریت یکپارچه با موازی‌کاری و اقدامات شتابزده و جزیره‌ای، رواج فرهنگ برهنگی و بدحجابی، تزلزل نهاد خانواده، دروغ‌گویی، فرار مغزها، رواج فرهنگ بی‌مسئولیتی و بی‌تفاوتی نسبت به موضوعات

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران 537

فرهنگی، فرار مغزها و نخبه‌گریزی، گسست ارزشی، مناسک‌گرایی (توجه به بُعد ظاهری دین)، ظهور عرفانهای نوظهور، خالی شدن و کاهش حوزه کارکردی مساجد، شکاف بین حوزه هنر و دین، مدرک‌گرایی، مهاجرت قرآن و ارائه تصاویر غیر واقعی از اسلام اشاره کرد. فهرست تمامی مسائل اشاره‌شده (111 مورد) از جانب نخبگان، در جدول 3 ذکر شده است.

جدول 3: مهم‌ترین مسائل فرهنگی به تفکیک نخبگان دانشگاهی و حوزوی و محور مسئله

ردیف	محور مسئله	مسائل فرهنگی مطرح‌شده	دانشگاهی	حوزوی	جمع
1	سیاست فرهنگی	ضعف مدیریت فرهنگ و عدم مدیریت یکپارچه و عمل سلیقه‌ای	11	14	25
2	سیاست فرهنگی	نفوذ فرهنگی	11	14	25
3	راهبرد فرهنگی	کم‌ارزشی نهاد خانواده، تأخیر در ازدواج، طلاق و خانواده گسسته	10	3	13
4	نهادسازی فرهنگی	خالی شدن مساجد و عدم ایفای نقش فرهنگی - دینی توسط مساجد	5	7	12
5	سیاست فرهنگی	گرایش به عرفانهای نوظهور و ادیان و مذاهب انحرافی	5	7	12
6	راهبرد فرهنگی	سطحی‌نگری و کارهای شعاری و صوری در فرهنگ	4	7	11
7	نهادسازی فرهنگی	رواج بدحجابی و فرهنگ برهنگی	4	7	11
8	سیاست فرهنگی	فرار مغزها، نخبه‌کشی و نخبه‌گریزی	9	2	11
9	سیاست فرهنگی	گسست نسله‌ها	10	1	11
10	راهبرد فرهنگی	مهاجرت قرآن در فرهنگ عمومی جامعه	3	8	11
11	سیاست فرهنگی	دروغ‌گویی مردم و مسئولان	2	7	9
12	سیاست فرهنگی	سیاسی شدن فرهنگ، فرهنگ سیاست‌زده	6	3	9
13	راهبرد فرهنگی	شکاف بین فعالان فرهنگی - هنری و فعالان دینی جامعه	4	5	9
14	نهادسازی فرهنگی	ضعف رسانه‌های متولی فرهنگ از جمله صدا و سیما و نشریات	1	7	8
15	سیاست فرهنگی	مدرک‌گرایی در مراکز آموزشی کشور اعم از حوزه و دانشگاه	4	4	8
16	راهبرد فرهنگی	رواج فساد اخلاقی	7		7
17	سیاست فرهنگی	روحیه ریا، دو رویی و چاپلوسی	6	1	7
18	سیاست فرهنگی	ناتوانی نظام آموزش و پرورش و عدم اجرای سند تحول	4	3	7
19	راهبرد فرهنگی	دنیاطلبی، مصرف‌گرایی، تجمل‌گرایی، قائل نبودن به ریاضت	6	1	7
20	سیاست فرهنگی	فردگرایی و جمع‌گریزی	5	2	7
21	سیاست فرهنگی	بیگانگی فرهنگی و فرسایش ارزشی	7		7

538 ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی 25

6		6	تبعیض، بی عدالتی و پارتی بازی	سیاست فرهنگی	22
6	1	5	بی اعتمادی اجتماعی (بی اعتمادی نهادی)	سیاست فرهنگی	23
6	2	4	گرایش به مسائل جنسی خارج از عرف و شرع در میان جوانان	راهبرد فرهنگی	24
6	4	2	بی تفاوتی به مسائل فرهنگی - دینی و فقدان فرهنگ امر به معروف	راهبرد فرهنگی	25
5		5	بی هویتی و سست شدن هویت ملی و عدم مدیریت آن	نهادسازی فرهنگی	26
5		5	چندپارگی هویتی یا هویت‌های متعارض گروه‌های فرو ملی	راهبرد فرهنگی	27
5	2	3	گسترش روشنفکری سکولار در فضای آموزشی	سیاست فرهنگی	28
5	1	4	کاهش استفاده از نمادهای دینی در جوانان	راهبرد فرهنگی	29
5	3	2	مسائل عزاداری مداحی و روضه خوانی و آسیبهای مربوط	سیاست فرهنگی	30
4		4	فرار دختران	سیاست فرهنگی	31
4	3	1	کمبود و عدم پخش امکانات و مبلغین مذهبی به صورت عادلانه	نهادسازی فرهنگی	32
4	2	2	تداخل وظایف و فعالیتهای موازی فرهنگی	سیاست فرهنگی	33
4		4	دوگانگی عمل و گفتار مسئولان	راهبرد فرهنگی	34
4	2	2	نهادینه نشدن حقیقی فرهنگ انتظار و مهدویت در میان مردم	نهادسازی فرهنگی	35
4	2	2	عدم انطباق سیاستهای جمعیتی با سیاستهای فرهنگی	سیاست فرهنگی	36
4	1	3	قانون گریزی	راهبرد فرهنگی	37
4		4	نهادینه نشدن حقوق شهروندی و بی توجهی حاکمیت به آن	سیاست فرهنگی	38
4	1	3	ریاخواری	سیاست فرهنگی	39
4	2	2	مناسک گرایی و بی توجهی به بعد محتوایی و بصیرت دینی	سیاست فرهنگی	40
4	2	2	فقدان فرهنگ اعتراض و نقدپذیری (فرهنگ سکوت)	سیاست فرهنگی	41
4	2	2	افراط و تفریط گرایی	سیاست فرهنگی	42
4	1	3	معماری غیر اسلامی	نهادسازی فرهنگی	43
4	2	2	ترویج اباحی گری و بی قیدی در میان جوانان	راهبرد فرهنگی	44
3	2	1	فیلمها و انیمیشن‌های ایرانی نا کارآمد و دور از فرهنگ مردمی	نهادسازی فرهنگی	45
3	2	1	مسائل نفوذ اجتماعی مراجع عظام و ارتباط بین مرجعیت و مردم	نهادسازی فرهنگی	46
3		3	متروک شدن رسوم، زبان و ادبیات محلی در میان اقوام ایران	سیاست فرهنگی	47
3	2	1	رواج فمینیسم در جامعه و اختلال در مدیریت خانواده	سیاست فرهنگی	48
3	2	1	تضعیف فرهنگ جهاد و شهادت در جامعه	راهبرد فرهنگی	49
3		3	نهادینه نشدن سبک زندگی ایرانی - اسلامی و پیامدهای آن	سیاست فرهنگی	50
3	1	2	تقلید کورکورانه	راهبرد فرهنگی	51
3		3	اعتیاد به اینترنت و موبایل	راهبرد فرهنگی	52
3	2	1	سوء استفاده از فضای آزاد اجتماعی توسط مردم و مسئولان	راهبرد فرهنگی	53
3	2	1	مشکلات مربوط به تربیت عناصر و نیروهای مولد فرهنگ انقلابی	نهادسازی فرهنگی	54
3	1	2	احساس حقارت، خلاقیت شخصی و ... در جوانان	راهبرد فرهنگی	55
3	1	2	پایین بودن سطح مطالعه	نهادسازی فرهنگی	56

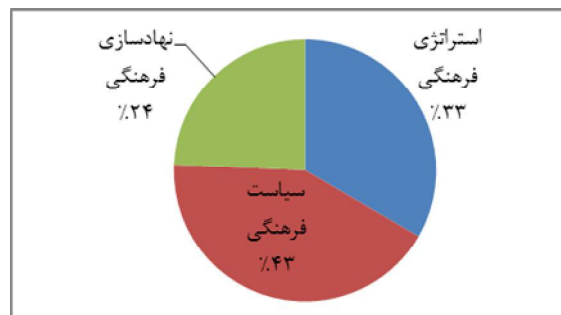
مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران 539

3		3	ضعف مشارکت مردمی در سیاستهای فرهنگی	سیاست فرهنگی	57
3		3	رواج خشونت (به خصوص علیه زنان و کودکان)	نهادسازی فرهنگی	58
3		3	رشوه‌خواری	راهبرد فرهنگی	59
3	1	2	نا توانی کارکردی نهاد آموزش عالی	راهبرد فرهنگی	60
3		3	ترافیک و فرهنگ رانندگی	سیاست فرهنگی	61
3	2	1	ارائه تصویر سلبی، انکاری و غیر واقعی از دین	نهادسازی فرهنگی	62
3	2	1	نا توانی در تولید علم با استفاده از منابع داخلی بومی	نهادسازی فرهنگی	63
3		3	آتومی اجتماعی - فرهنگی	راهبرد فرهنگی	64
3		3	تجگرگرایی و ایستایی فرهنگ موجود، جمود و دکماتیسیم	سیاست فرهنگی	65
3	1	2	کمبود نشاط در جامعه	نهادسازی فرهنگی	66
3	1	2	پایین بودن شعور اجتماعی در اقشار مختلف (والدین، مسئولان و...)	سیاست فرهنگی	67
2		2	ضعف در وحدت میان حوزه و دانشگاه	نهادسازی فرهنگی	68
2		2	تأخر فرهنگی	راهبرد فرهنگی	69
2		2	خلأ نهادهای مدنی	سیاست فرهنگی	70
2	1	1	چشم و هم‌چشمی	راهبرد فرهنگی	71
2	1	1	گرایش به موسیقی‌های سبک غربی در جامعه	راهبرد فرهنگی	72
2	1	1	نبود فرهنگ تحمل و مدارا در روابط اجتماعی و سیاسی	سیاست فرهنگی	73
2	1	1	کم رنگ شدن فرهنگ استکبارستیزی و حمایت از مستضعفین	سیاست فرهنگی	74
2	1	1	ناکارآمدی ظرفیت ادبیات و هنر در انتقال ارزشهای انقلاب اسلامی	نهادسازی فرهنگی	75
2	2		کاهش گرایش مردم به اماکن و مناسک جمعی دینی	راهبرد فرهنگی	76
2		2	متزلزل بودن حریم خصوصی افراد	سیاست فرهنگی	77
2	2		کم رنگ شدن ادبیات و گفتمان امام خمینی در بطن جامعه	نهادسازی فرهنگی	78
2		2	شخصیت پرستی	سیاست فرهنگی	79
2		2	ترجمه‌ای بودن آثار فرهنگی و نظریه گویی	راهبرد فرهنگی	80
2	1	1	بی مسئولیتی	سیاست فرهنگی	81
1	1		تغییر منابع و مراجع فکری جامعه	نهادسازی فرهنگی	82
1		1	عدم اهتمام به حمایت و برجسته کردن نخبگان علمی و فرهنگی	سیاست فرهنگی	83
1	1		تفرق و نفاق حاکم در عرصه فرهنگ	راهبرد فرهنگی	84
1	1		فاصله‌گیری نخبگان فرهنگی از مردم و زبان مردمی	راهبرد فرهنگی	85
1		1	استبدادگرایی	سیاست فرهنگی	86
1		1	برداشتهای ناصحیح دینی	نهادسازی فرهنگی	87
1		1	پیشداوری	راهبرد فرهنگی	88
1		1	خرافه پرستی	راهبرد فرهنگی	89
1		1	بهادادن به داوری‌های دیگران نسبت به خود	راهبرد فرهنگی	90

91	نهادسازی فرهنگی	ناکارآمدی نهادها و دستگاههای فرهنگی	1	1
92	سیاست فرهنگی	عدم نهادینه شدن امنیت فرهنگی	1	1
93	نهادسازی فرهنگی	نهادینه نشدن حقوق زنان	1	1
94	راهبرد فرهنگی	تعصب گرایی	1	1
95	راهبرد فرهنگی	دیدگاه مبتدل نسبت به کار	1	1
96	نهادسازی فرهنگی	نبود آینده نگری، بسندگی به لذتهای آتی	1	1
97	راهبرد فرهنگی	زیاده گویی و پرحرفی	1	1
98	راهبرد فرهنگی	صف آرایهای کارگزاران فرهنگی	1	1
99	سیاست فرهنگی	انزوای جناح فرهنگی مومن و انقلابی	2	2
100	سیاست فرهنگی	کم بودن فضای آزادی اندیشه و بیان	1	1
101	نهادسازی فرهنگی	زوال جشنهای مذهبی	1	1
102	نهادسازی فرهنگی	نبود برنامه منسجم برای پر کردن اوقات فراغت جوانان	1	1
103	راهبرد فرهنگی	رانت خواری و دزدی از بیت المال	1	1
104	سیاست فرهنگی	عدم نهادینه شدن فرهنگ مورد انتظار پاسخگویی در بین مسئولان	1	1
105	سیاست فرهنگی	کمبود تولیدات فرهنگی بومی در مقابل تولیدات فرهنگی غرب	1	1
106	سیاست فرهنگی	فقدان الگوهای فرهنگی (شخصیت سازی فرهنگی و دینی)	1	1
107	نهادسازی فرهنگی	تأثیرات فیلمها و انیمیشنهای غربی بر ذهن کودکان، نوجوانان	1	1
108	نهادسازی فرهنگی	عدم تبدیل فرمایشات مقام معظم رهبری به گفتمان مسلط اجتماعی	1	1
109	سیاست فرهنگی	ضعف فرهنگ خدامحوری و توحید محوری در جامعه	1	1
110	راهبرد فرهنگی	عدم ارتباط فردی بین اعضای خانوادهها	1	1
111	سیاست فرهنگی	درآمد محوری سینما - اقتصادزدگی سینما	1	1

مسائل سیاستهای فرهنگی اشاره شده در دغدغه‌های نخبگان، از پایداری نسبی برخوردار بوده و چنانچه برای اصلاح یا تغییر رویکرد این سیاستها، اندیشه‌ای صورت نگیرد، شاهد ظهور مسائل فرهنگی در سطح راهبردها خواهیم بود و سیاستهای فرهنگی ناموزون با ارزشهای بنیادی جامعه، عرصه فرهنگی را مورد تاخت و تاز مسائل جدید قرار می‌دهند. توزیع درصدی محورهای مسئله فرهنگی در جامعه ایرانی در نمودار 1 آمده است.

نمودار 1: توزیع درصدی محورهای مسئله فرهنگی

2. مهم‌ترین نشانه‌های مورد ارجاع

نویسندگان در بهره‌گیری از نشانه‌گاه مثبت (یا قطب آن) معمولاً مخاطبان را به کدهایی ارجاع می‌دهند که وجه عینی و عملیاتی شده‌آیده آل تاپ‌ها باشند یا فضای معنایی مورد نظر را القا کنند. به عبارتی؛ فضای زبانی و معنایی مطلوب از موضوع، در قالب اشخاص، متجسد و متبلور می‌شود؛ اشخاصی (حقیقی و حقوقی) که به لحاظ ماهیتی نماینده‌گفتمان مسلط و مورد قبول‌اند. از سویی دیگر، گاهی نویسندگان با نگاهی دیالکتیکی و با تعریف دیگری به مثابه آنتی‌تز، مسبب اوضاع نامطلوب را معرفی می‌کنند. در حقیقت؛ خود را در مقابل آن نشانه‌گاه هويت می‌بخشند. نشانه‌گاه منفی چنین کارکردی را برای نویسندگان بازی می‌کنند. این قبیل از نشانه‌گاه، ناظر به موضوعات و شخصیت‌های حقیقی و حقوقی نکوهش شده از جانب نویسنده و گوینده است.

منطبق با داده‌های حاصل از تحلیل محتوای مضامین مرتبط با مسائل فرهنگی، مدیریت حوزه فرهنگ در سطح کلان با 16 فراوانی، بیش از هر نشانه‌گاه دیگری مسبب و نکوهش شده است. در دیدگاه اکثر صاحب‌نظران دانشگاهی، دولت‌ها و اشخاص نکوهش نشده‌اند، بلکه به صورت ضمنی به مدیریت فرادولتی به سبب نبود رویه‌ها و سیاست‌های راهبردی فرهنگی به همراه فعالیت کارگزاران فرهنگی موازی اعتراض شده است. در آرای صاحب‌نظران حوزوی، مدیریت حوزه فرهنگ مرتبط با دولت‌ها نکوهش شده‌اند. از این رو، دولت‌های آفایان روحانی، خاتمی، احمدی‌نژاد و هاشمی رفسنجانی به ترتیب، مسبب و مؤثر معرفی شده و نکوهش شده‌اند.

کارگزاران خارجی، شامل دولت‌ها و شخصیت‌های خارجی از جمله: آمریکا، غرب، انگلیس و کمونیست‌ها با 9 فراوانی، یکی از مهم‌ترین نشانه‌گاه‌های منفی در رابطه با وضعیت مسئله‌دار فرهنگ با عناوینی چون: تهاجم فرهنگی، ناتوی فرهنگی، غرب‌گرایی، جهانی‌سازی و... معرفی شده‌اند. در این راستا، رسانه‌ها (به خصوص تأثیرات مخرب کانال‌های فارسی‌زبان روی خانواده‌ها)، شبکه‌ها و سایت‌های خبری خارجی روی قشر جوان و دانشجویی و استفاده‌های ناصحیح از امکانات فضای مجازی از جمله: چت‌روم‌ها، وبلاگ‌ها و سایت‌ها، به همراه آسیبهایی مرتبط با بلوتوث و گوشی‌های نسل سوم برای قشر نوجوان و جوان، با هشت فراوانی مسبب و مؤثر معرفی شده‌اند.

از جمله متغیرهای غیر عاملی (زمینه‌ای) در پیدایی وضع موجود فرهنگی که با شدت پایین نیز نکوهش شده‌اند، اثرات دنیای مدرن و جهانی‌شدن بر فرهنگ‌های مقاوم، مستقل و سنتی به ترتیب با پنج و چهار فراوانی است. از منظر این واحدهای تحلیل شده که اغلب در قالب مقاله علمی و از جانب متخصصان دانشگاهی نوشته شده‌اند، پیدایی قسمت عمده‌ای از مسائل فرهنگی در کشورهای در حال توسعه‌ای مثل ایران، به تشدید مدرنیته و فرایند جهانی‌شدن برمی‌گردد. بنابر این، در این دیدگاه، ظهور مسائل فرهنگی در کشور طبیعی تبیین شده‌اند.

قصور نهادهای فرهنگی داخلی که تعدادشان ده‌ها مورد عنوان شده، با شش فراوانی و رسانه‌های داخلی، به خصوص صداوسیما با همان تعداد فراوانی، از دیگر نشانه‌گاه‌های منفی مهم تأکید شده‌اند.

جدول 4: نشانه‌های منفی ابراز شده از جانب نخبگان مورد بررسی

فراوانی	نشانه‌های منفی	
16	مدیریت حوزه فرهنگ در سطح کلان	1
9	کارگزاران خارجی (شامل دولتها و شخصیت‌های خارجی)	2
8	رسانه‌های خارجی (ماهواره و اینترنت)	3
6	صداوسیما	4
6	نهادهای فرهنگی داخلی	5
5	مدرنیته	6
4	دولتمردان بعد انقلاب	7
4	جهانی‌شدن	8
4	دانشگاه‌های کشور	9
3	نخبگان فرهنگی بعد از انقلاب (در عرصه هنر، ادبیات، فیلم، ترجمه و ...)	10
3	عصر پهلوی	11
3	شخصیتها و نهادهای دولت کنونی (از جمله سازمان میراث فرهنگی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم و تحقیقات فناوری)	12
3	والدین	13
3	دختران و زنان	14
18	جوانان، نشریات و مجلات مکتوب داخلی، اندیشمندان، فیلسوفان و نویسندگان خارجی، تولیدکنندگان لباس، حاکمان مستبد تاریخ ایران، دولت اصلاحات، سینما، آموزش و پرورش، جشنواره فجر و مسئولانش (هر کدام با 2 فراوانی)	15
14	الگوهای بیگانه، کارمندان نهادهای دولتی، فقر، روشنفکران سکولار داخلی، مردم ایران، دولت احمدی نژاد، شرایط طبیعی و جغرافیایی کشور، دولت سازندگی، شورای انقلاب فرهنگی، شخصیتها الگوهای ورزشی، شهرداری تهران، نیروی انتظامی، مهاجرانی - وزیر فرهنگ و ارشاد دولت وقت، مشائی (هر کدام با یک فراوانی)	16
108	جمع	

قابل تأمل است که اغلب نشانه‌های منفی (31 نشانه‌گاه) در چارچوب دولت ملت ایرانی - اسلامی قرار می‌گیرند و فقط شش نشانه‌گاه منفی (مقصر، مسبب، مؤثر، نکوهش شده) خارج از این چارچوب‌اند. ضمن اینکه محاسبه درصدی فراوانی‌ها نشان می‌دهد 73,2 درصد نشانه‌های منفی، منبع داخلی و فقط 26,8 درصد آنها، منبع خارجی دارند. بالا بودن نشانه‌های منفی داخلی حاکی از تأکید نخبگان دانشگاهی و حوزوی بر عوامل و شرایط داخلی در بروز وضعیت نامطلوب فرهنگی کشور است. پس می‌توان ادعا کرد که مسبب و مؤثرین مسائل فرهنگی کشور، اغلب داخلی‌اند تا خارجی.

نخبگان مورد بررسی، در بیان نشانه‌های منفی اغلب به صورت صریح عمل کرده‌اند؛ به طوری که 86 درصد نشانه‌ها به صورت مستقیم و صریح اعلام شده و فقط 14 درصد به صورت غیر مستقیم و ضمنی به بیان نشانه‌های منفی اقدام کرده‌اند. مدیریت حوزه فرهنگ در سطح کلان با چهار فراوانی، اشخاص حقیقی و حقوقی متعلق به دولت کنونی با دو فراوانی، مهم‌ترین نشانه‌هایی‌اند که به صورت ضمنی و غیر مستقیم معرفی شده‌اند. تمام متغیرهای غیر عاملی و زمینه‌ای، از جمله: جهانی‌شدن، مدرنیته و شرایط جغرافیایی کشور، توسط نخبگان دانشگاهی به عنوان نشانه‌گاه منفی معرفی شده‌اند. در هیچ کدام از مطالب مربوط به نخبگان حوزوی، متغیرهای مذکور به عنوان نشانه‌گاه منفی ذکر

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران ♦ 543

نشده‌اند که می‌توان نتیجه گرفت که سبب‌شناسی‌های نخبگان دانشگاهی بیشتر وجه ساختاری و زمینه‌ای دارد تا نخبگان حوزوی.

موضوع دیگر، عدم نقد حوزه شغلی و تعلقی خویش از جانب نخبگان دانشگاهی و حوزوی است؛ به طوری که به جز دو مورد که مربوط به مصاحبه دکتر عبدا... گنجی در باره نكوهش دانشگاه به واسطه پرورش نیروهای سکولار و مصاحبه نعمت... فاضلی در باب نبود فرهنگ نقد در نهادهای آموزشی است، در هیچ کدام از مطالب تحلیل شده، نخبگان دانشگاهی، نهاد دانشگاه را و نخبگان حوزوی، حوزه علمیه را به عنوان نشانگاه منفی معرفی نکرده‌اند.

جدول 5: نشانگاههای منفی ابراز شده از جانب نخبگان به تفکیک داخلی و خارجی

درصد	فراوانی	مصادیق	منشأ	
73,2	79	مدیریت فرهنگ در حوزه کلان، نهادهای فرهنگی داخلی، دولتمردان بعد انقلاب، رسانه‌های داخلی، نخبگان فرهنگی در عرصه‌های مختلف فرهنگ، عصر پهلوی، نهادهای فرهنگی دولت کنونی، والدین، دختران و زنان، جوانان، دانشگاههای کشور، تولیدکنندگان لباس، حاکمان مستبد تاریخ ایران، دولت اصلاحات، کارمندان نهادهای دولتی، فقر، روشنفکران سکولار داخلی، نشریات و خبرگزاری‌ها، مشائی و دولت احمدی نژاد، شرایط طبیعی و جغرافیایی کشور، دولت سازندگی، شورای انقلاب فرهنگی، شخصیتها الگوهای ورزشی، شهرداری تهران، نیروی انتظامی، مهاجرانی، جشنواره فجر و سینما	داخلی	1
26,8	29	کارگزاران خارجی، رسانه‌های خارجی، مدرنیته، جهانی‌شدن، اندیشمندان، فیلسوفان و نویسندگان خارجی، الگوهای بیگانه	خارجی	2

مقام معظم رهبری به واسطه طرح و پیگیری دغدغه‌ها و مباحث فرهنگی در شش مطلب توسط نخبگان تمجید شده‌اند. حضرت امام(ره) نیز با اتخاذ رویکرد فرهنگی نسبت به انقلاب و نظام جمهوری اسلامی، در چهار مطلب تمجید شده‌اند. همچنین مردم ایران به لحاظ تلاشهای متمدنانه و آزادی‌خواهانه در لحظات مختلف تاریخی، از جانب نخبگان با چهار فراوانی تمجید شده‌اند. نگاهی به آمار و فراوانی نشانگاههای مثبت و منفی، حاکی از این است که مطالب تحلیل شده، گرایش به معرفی مقصر و در نهایت، نکوهش دارند تا تمجید و تحسین؛ 31 نشانگاه منفی با فراوانی 83 در مقابل 14 نشانگاه مثبت با فراوانی 34، مؤید این ادعاست. سایر نشانگاههای مثبت در جدول 6 به ترتیب فراوانی ذکر شده‌اند.

جدول 6: نشاتگاههای مثبت ابراز شده از جانب نخبگان مورد بررسی

فروانی	نشاتگاههای مثبت	
6	رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران	1
4	رهبر فقید انقلاب اسلامی ایران	2
4	مردم ایران	3
3	انبیای الهی و ائمه اطهار	4
3	قرآن کریم و آموزه‌های اسلامی	5
3	جوانان	6
3	مشاهیر ادبی، هنری و فرهنگی	7
3	دانشگاههای کشور	8
2	زنان محجبه	9
2	روحانیت و حوزه علمی قم	10
4	دولت، شهدا، جانبازان و ایثارگران، بسیج، نیروی انتظامی (هر یک با یک فراوانی)	11
37	جمع	

ز) بحث و نتیجه گیری

مسئله‌شناسی فرهنگی از خلأهای حوزه پژوهشی و حوزه تصمیم‌سازی قلمداد می‌شود. در پژوهش حاضر مسئله فرهنگی به طور اخص به «وضعیت اظهارشده منفی از جانب اکثریت جامعه در رابطه با موضوع فرهنگی اشاره داشته و مطالبه عمومی برای حل آن را در پی دارد». در این تعریف، مسئله فرهنگی با شاخصهای شش‌گانه (منفی‌بودگی، مرتبط با قلمرو فرهنگ، عینی‌بودگی، فراگیری، قابلیت حل داشتن و پیامدها) از منظر نخبگان داخلی احصا و دسته‌بندی شد. به نظر می‌رسد کم و کیف عملکردی مدیریت فرهنگ، نحوه تعامل فلسفی و زیربنایی با فرهنگ جهانی، ضعف نظام تولید دانش و معنا با محوریت میدانهای آموزشی و رسانه‌ای، سیاسی شدن فرهنگ و رسوخ قواعد میدان سیاست به میدان فرهنگی، زمینه‌های تاریخی بازتولید یک سری از پارامترهای منفی به نسل حاضر،¹ در کنار تحولات فرهنگی در عرصه بین‌الملل، مهم‌ترین مسائل فرهنگی‌اند که در کنار مقوله نفوذ و تهاجم نرم به لحاظ جاگیری در موقعیت متقدم زنجیره مسائل به عنوان علل موجدۀ اکثر مسائل فرهنگی کشور شناخته شده‌اند که در مقاله حاضر مسائل مذکور به مثابه «کلان مسئله فرهنگی»² یاد می‌شوند. گفتنی است که راهبردهای ارائه‌شده، در صورت عملیاتی شدن، توان کنترل دیگر راهبردهای اشاره‌نشده را دارند.

1. از جمله این پارامترهای منفی - که ریشه در برهه‌های مختلف تاریخی دارند و در مطالعات مختلف به آن اشاره شده - عبارتند از: فرهنگ چاپلوسی و تملق، دروغگویی، عدم روحیه پاسخگویی، بی‌مسئولیتی و فرافکنی، عقلا نیت‌گریزی و تعصب‌نگری، نقدگریزی، خودخواهی و منفعت‌طلبی، درک اشتباه از مفهوم زرنگی، مقایسه‌های ناهجا و چارچوب‌ناپذیری، کمبود فرهنگ گفتگو برای حل مسائل، محق بودن به جای مکلف بودن، توجیه‌گیری، ضعف در کار گروهی و ...

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران ◆ 545

- اجتماعی کردن کنشگران با روشهای اقناعی، متنوع و جذاب در میدانهای آموزشی.
- تدوین الزامات قانونی مستحکم برای تبعیت دولتها از اسناد فرادستی برای مدیریت مطلوب فرهنگی و تقلیل آسیبهای ناشی از بخشی‌نگری، سلیقه‌زدگی، صورتگرایی، موازی‌کاری و دیگر آسیبهای مدیریت کلان فرهنگی.
- زمینه‌سازی برای فعالیتهای انجمنی گسترده، با هدف تقویت ابعاد سرمایه اجتماعی و تقویت انسجام ملی.
- توزیع عادلانه سرمایه‌های فرهنگی، اعم از کالاها، امکانات، نیروی انسانی و فضاها، فرهنگی در پهنه سرزمینی با در نظر گرفتن ملاحظات مربوط به تنوع فرهنگی در راستای تقویت مهارتهای فردی و اجتماعی شهروندان.
- عادلانه ساختن فرصت تحرک و پیشرفت بین کنشگران دخیل در نهادهای فرهنگی با محوریت اصل شایسته‌سالاری و مرتبط ساختن نظام پاداش‌دهی با کم و کیف عملکردی افراد.
- تقویت دولت الکترونیک و بسترسازی برای نظارتهای الکترونیکی بر فعالیت مدیران فرهنگی.
- تقویت کمی و کیفی زیرساختهای رسانه‌ای و برنامه‌ها با هدف دسترسی به اطلاعات، معانی و تعلقات مهندسی شده.
- تقسیم کار نهادی در امور فرهنگ با تعیین مسئولیتها.
- کارآمد ساختن نظام ارزیابی و نظارتی از نهادها و سازمانهای فرهنگی.
- دقت در گمارش مدیران فرهنگی بر مبنای برخورداری از استانداردهای مشخص تخصصی و حساسیتهای فرهنگی.
- فعال کردن بخش مطالعاتی در راستای رصد مستمر تغییر و تحولات فرهنگی در جامعه با رویکرد راهکاربنیاد.
- فعال کردن کرسی‌های آزاداندیشی، نشستهای فکری و جلسات نقد برای برخورد اندیشه‌ها و گفتمانها.
- بهره‌گیری از ظرفیتهای سرمایه‌های فرهنگی خرد فرهنگها در جهت اعتلای "ما"ی ملی و تقویت منافع مشترک.
- زمینه‌سازی ارتباطات بین سازمانی و نهادهای مولد معنا و اطلاعات برای هم‌افزایی و فرهنگ‌پذیری مطلوب کنشگران.
- حمایت از فعالیتهای صنفی و سندیکایی در حوزه فرهنگ با ارائه استانداردهای مشخص در راستای نظارت راهبردی.

منابع

- امیراحمدی، رحمت‌اله (1384). شناسایی و اولویت‌بندی آسیب‌های اجتماعی شایع در نقاط روستایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- حاجی، علی (1376). بررسی تطبیقی دیدگاه رهبر و رئیس جمهور پیرامون مسائل اجتماعی ایران و مقایسه آن با نظرات مردم در سالهای 1373 تا 1375. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- رفیعی، حسن؛ سعید مدنی قهفرخی و مروئه وامقی (1387). «مشکلات اجتماعی در اولویت ایران». *جامعه‌شناسی ایران*، دوره نهم، ش 2-1.
- ریتزر، جورج (1394). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: علمی.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (1376). جایگاه، اهداف و وظایف.
- صدیق سروسنتانی، رحمت‌اله (1379). «فرا تحلیل مطالعات انجام‌شده در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی در ایران». *نامه علوم اجتماعی*، ش 15.
- فاضلی، نعمت‌الله (1394). مسئله چیست؟ مسئله‌شناسی فرهنگی با رویکرد مطالعات فرهنگی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- لوزیک، دانیلین (1394). *نگرشی نو در تحلیل مسائل اجتماعی*. ترجمه سعید معیدفر. تهران: امیرکبیر.
- مظاهری، محمد مهدی (1393). «ظرفیت‌سازی فرهنگی». نقل از: <http://www.irna.ir>
- معتمدی، سید هادی (1386). «اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل اجتماعی در ایران». *رفاه اجتماعی*، سال ششم، ش 24.
- معیدفر، سعید و ستار پروین (1388). «فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه مسائل اجتماعی ایران». *جامعه‌شناسی کاربردی*، دانشگاه اصفهان. ش 4.
- مقصودی، مجتبی (1382). *قومیتها و نقش آنان در تحولات سیاسی سلطنت محمدرضا پهلوی*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- نیمروزی، نوروز (1387). «فرا تحلیل مطالعات و تحقیقات انجام‌شده در حوزه مسائل اجتماعی و فرهنگی جوانان». *راهبرد فرهنگ*، ش 1.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (1380). *ارزشها و نگرشهای ایرانیان (موج اول)*. تهران: دفتر طرح و پیمایش ارزش و نگرشها.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (1382). *ارزشها و نگرشهای ایرانیان (موج دوم)*. تهران: دفتر طرح و پیمایش ارزش و نگرشها.
- همیلتون، پیتر (1379). *تالکوت پارسونز*. ترجمه احمد تدین. تهران: هرمس.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (1388). *نظام نامه پیوست فرهنگی*، گزارش داخلی، تهران.
- طالب، مهدی (1380). *شیوه‌های علمی مطالعات اجتماعی (روش تحقیق عملی)*: انتشارات دانشگاه تهران.

مسئله فرهنگی و مسئله‌شناسی فرهنگی ایران ♦ 547

- ساروخانی، باقر (1382). روش تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ هشتم.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (1388) مهمترین مشکلات اجتماعی ایران، دفتر مطالعات اجتماعی، تهران.
- Amir Ahmadi, R. (2005). **Identification and Prioritization of Common Social Damages in Rural Areas**. Master's Thesis. Tehran: University of Rehabilitation Sciences and Welfare.
- Becker, H. S. (1963). **Outsiders: Studies in the sociology of deviance**. New York: Free Press.
- Haji, Ali (1997). **A Comparative Study of the Views of the Leader and the President on Social Issues in Iran and their Comparison with the Views of the People at 1994-1996**. M.A. Thesis. Tehran: Tarbiat Modares University.
- Hamilton, P. (2000). **Talcott Parsons**. Translation: T. Ahmadi. Tehran: Hermes.
- Loseke, D. (2015). **A New Attitude in Social Issues Analysis**. Translation: S. Moiedfar. AmirKabir Publishing.
- Maghsoudi, M. (2003). **Ethnicity and Their Perspectives in the Political Developments of the Reign of Mohammad Reza Pahlavi**. Tehran: Center of Islamic Revolution.
- Mazahery, M. (2014). **“Cultural Capacity Building”**. Quoted from: <http://www.irna.ir>
- Ministry of Culture and Islamic Guidance (2001). **Iranian Values and Attitudes (First Wave)**. Office of Designing and Scaling of Values and Attitudes.
- Ministry of Culture and Islamic Guidance (2003). **Iranian Values and Attitudes (Second Wave)**. Office of Designing and Scaling of Values and Attitudes
- Moiedfar, S. & S. Parvin (2009). **“A Meta-Analysis of Studies on Social Issues in Iran”**. *Journal of Applied Sociology*, Isfahan University, No. 4.
- Mo'tamedi, H. (2007). **“Prioritizing Harmfulness and Social Issues”**. *Social Welfare Quarterly*, Sixth year, No. 24.
- Nimrouzi, N. (2008). **“A Meta-Analysis of Studies and Research Conducted in the Field of Social and Cultural Issues of Youth”**. *The Strategy of Culture*, No. 1.
- Rafiei, H.; S. Madani & M. Vameghi (2008). **“Social Problems in Iran's Priority”**. *Sociology of Iran Journal*, Period 9, No. 1-2.
- Ritzer, G. (2015). **The Theory of Sociology in Contemporary Times**. Translation: M. Salasi. Tehran: Scientific Publication.
- Seddigh Sarvestani, R. (2000). **“Meta-Analysis of Studies on Social Pathology in Iran”**. *Social Science Letter*, No. 15.

- Supreme Council for Cultural Revolution (1997). **Place, Goals, Responsibilities.**
- Taleb, M. (2002). **Scientific Methods of Social Studies** (practical research method). Tehran University Press.
- Sarukhani, B. (2004). **Social Science Research Methods**, Vol 1. Institute of Humanities and Cultural Studies. 8 Edition.
- Fazeli, N. (2015). **What is the problem? Cultural Problemology with Cultural Studies Approach.** Tehran: Islamic Parliament Research Center of the Islamic Republic Of IRAN.
- Supreme council for Cultural Revolution. (2005), **Cultural impact handbook**, Bachelor report, Tehran.
- Islamic parliament research center of Iran. (2008). **The most important social problems of Iran**, Social studies office, Tehran.

پیوست

جامعه آماری بر مبنای معیارهای درون‌گنجی:

ابوالحسن تنهایی - ابوالفضل شاه آبادی - ابوتراب طالبی - احسان نراقی - احمد تقوا - امیر مسعود شهرام نیا - ابراهیم امینی - اقبال شاکری - ابراهیم فیاض - ابوالفضل بهرام پور - ابوالقاسم فاتحی - احمد ایزانلو - احمد حسین شریفی - اسماعیل منصوری لاریجانی - اکبر افشار - اکرم کفاشی کاظم آبادی - بهرام دلیر - باقر ساروخانی - بیژن نوباوه - تقی آزاد ارمکی - تقی وحیدیان کامیار - جبار رحمانی - جعفر شجونی - حبیب الله موسوی - حسن رحیم پور (ازغدی) - حسن عباسی - حسین بشیرنژاد - حسین عبده تبریزی - حسین محمدزاده - حمزه شریفی دوست - حمیدرضا مظاهری سیف، حسام‌الدین آشنا - حسن حسینی - حسن رفیعی - حسن کریمی - حسن محدثی - حسنعلی اخلاقی - حسین افتخاریان - حسین رفادار - حسین محبوبی منش - حسین محمدزاده - حسینعلی قدرتی - حشمت اله عسگری - حمید عبداللهیان - خلیل منصوری - داریوش عشقی - داریوش مهرجویی - رضا زین العابدینی - رضا غلامی - روح‌الله رضائی - رحمان غیاث - رضا رئیسی وانانی - رضا لطفی - ستار پروین - سعید زیباکلام - سعید مدنی قهفرخی - سعید معیدفر - سید جواد شهرستانی - سید حسن موسوی - سید حسین سراج زاده - سید صادق حقیقت - سید ضیاءاشمی - سید عباس صالحی - سید علی شاهچراغی - سید علی مرتضویان - سید علیرضا شفیعی - سید حسن موسوی - سید علی شاهچراغی - سید موسی قاضوی - سید جواد موسوی هوایی - سیدحمیدرضا طالقانی اصفهانی - سیدعلی حسینی اشکوری - سیدمحمد سعیدی سید محمد حسینی - سید محمد واعظ موسوی - سید مهدی ساداتی - سید محمد جواد قریبی - سیدهادی معتمدی - سیداحمد رهنمایی - سیدجعفر طباطبایی - سیدرضا اکرمی - سیدرضا تقوی - شاهپور قجقی نژاد - صدرالدین شریعتی - صدرالدین عارفی - داود جشنان - عالیه شکرپیگی - عباس شاکر - عباسعلی مغیثی - عبدالرضا فاضلی - عبدالقیوم سجادی - عبدالکریم پاک‌نیا - علی احتشام - علی اصغر سعیدی - علی اکبر رشاد - علی اکبر علیخانی - علی انتظاری - علی سعیدی - علی ثقفی - علی جنتی‌نیا - علی ذو علم - علی رضا محسنی تبریزی - علی رضاقلی - علی عسکری - علی کریمیان - علی مطهری - عباس عباسی - عبدا... گنجی - عبدالحسین خسروپناه - عبدالرضا کردی - عبدالکریم بهجت‌پور - عبدالله جوادی آملی - علی اصغر نژاد - علی باقی نصرآبادی - علی توکلی - علی فلاح‌رفیع - علی مطهری - علی نصیری - علیرضا پناهیان - علیرضا شجاعی زند - عماد افروغ - علیرضا تاجریان - غلامعباس توسلی - غلامعلی حدادعادل - فرج‌الله سلحشور - فرهاد اقطار - فرید براتی سده - قاسم میرزایی - قاسم متقی‌نیا - کمال تجدد - کامیار عبدی - کریم مجتهدی - کوروش محمدی - کاظم راشد یزدی - کری می‌قدوسی - لاله افتخاری - مجید ابهری - مجید کاشانی - محسن غلامی - محسن قرآنتی - محمد اسماعیل زاده - محمد باقر کریمی - محمد جواد ادبی - محمد جواد گلشنی - محمد داوری - محمد سبحانی‌نیا - محمد صادق ربانی - محمد فنایی اشکوری - محمد مهدی فرقانی - محمدحسین ساجدی‌نیا -

محمدرضا حامدی - محمدرضا صالحیان - محمدرضا سعید مهدوی کتی - محمدعلی نکونام - محمد مهدی میرباقری - محمود اصغری - محی الدین قنبری - مرتضی طلایی - مرتضی فاطمی - مرتضی موحدی - مرتضی هاشم زاده - مرتضی وافی - مصطفی حسنائی - مصطفی ملکوتیان - مهدی بنکدار - مهدی گلشنی - مهدی ملک محمد - میثم امرودی - مجید کاشانی - محسن اسماعیلی - محمد تقدیری - محمد جعفر منتظری - محمد جواد ابوالقاسمی - محمد جواد حاج علی اکبری - محمد حسن شریتیان - محمد حسین کریم کشته - محمد عبداللهی - محمد علی زم - محمد مددپور - محمد مهدی فرقانی - محمد امین قانع‌راد - محمد حسین صفار هرندی - محمدرضا آشتیانی - محمدرضا زائری - محمود سریع‌القلم - محمود منصور نژاد - محمود نکو روح - مرتضی آقا تهرانی - مرتضی نبوی - مرتضی جوادی آملی - مروان وامقی - مصطفی ادیب - مصطفی پورمحمدی - مصطفی ملکیان - ملیحه شیردل - منصور فتحی - منوچهر عسکری - موسی طباطبایی - محمود نکو روح - مهدی تقوی - مهدی فضائلی - مهدی معراجی - میثم امرودی - نادر طالب زاده - ناصر رفیعی - ناصر مکارم شیرازی - ناصر نقویان - ناصر هدایتی - ناصر فکوهی - ناطق نوری - نعمت ا... فاضلی - نصرالله پژمانفر - نصرت الله نوریانی - هادی وکیلی - وحید جلیلی - وحید شالچی - یوسف روحانی.

